

Lángi József

Csetfalva (Четфалва), református templom

Csetfalva Szatmár, Ugocsa és Bereg vármegye hármaskörében álló település nevét a források csupán az 1400-as években említették először.¹ 1418-ban Szécsi Pál és Jakab fia György birtokában találjuk, akik Zsigmond királytól kapták királyi adományként.² 1498-ban a Tárcai (Tarczay) család tagjai kaptak itt részbirtokot. 1567 telén tatárok hurcolták el a lakosokat. 1573-ban beregszói Hagymási Kristóf, a huszti vár kapitánya tiltakozott Balassi András ellen Csetfalva, Som, Zápszony és Makovica várának elfoglalása miatt. 1645-ben már virágzó és életerős a református anyaegyház. A templom szentélyének boltozata feltehetően a XVIII. század második harmadában beomolhatott, vagy elbontották, mert itt 1773-ban új festett famennyezett készült.

A nyolcszög öt oldalával záródó szentélyű templom egyetlen építési periódusban, feltehetően a XV. században épült (*I. kép*). Szentélye és az annál egy-egy falvasztagságnival szélesebb, kissé szabálytalan hajója törtekőből épült; sarkait viszont igényesen faragott kváderekből falzták. Koronázó párkánya – ha egyáltalán volt ilyen a középkorban – nyomtalanul elpusztult. A hajó hosszúsága 7,5 m, szélessége 5,5 m. Támpillér csupán a hajó délnyugati sarkán található, de azt egy későbbi megerősítés során emelték. Rézsűsen metszett, a falsíktól 15 cm-re előreugró lábazatát is törtekőből falzták. Elbontott sekrestyéjének csorbázata a szentély északi oldalán került elő, és itt bukkant felszínre annak befalazott, kőkeretes, csúcsíves kapuja. E rongált keretet csupán egyszerű élszedés tagolta. Vele szemben is található egy utólagosan befalazott, félköríves záradéku ajtó, de azt egy későbbi átalakítás során nyitották. A nyugati csúcsíves kapu eredeti helyzetében maradt fenn, a pálcátagokat később, az ajtólap behelyezésekor levésték. A hajót két, enyhén csúcsíves ablak világítja meg, de feltehetően a XVIII. században ezek belvilágát megnövelték, s ennek estek áldozatul a mérműves keretek. Hasonló kialakítású ablak nyílik a szentély déli és délkeleti falában is, de kőkeretnek itt sem figyelhető meg maradványa. A keleti kerek ablakban viszont megmaradt az eredeti, porózus szerkezetű kőből faragott keret. Ezt is a sekrestyeajtóhoz hasonló, egyszerű élszedés tagolja. A középkorban a homlokzatot is festették, mivel az él-

szedésnél kb. 10 cm széles, vörös keretelés maradványát tártuk fel.

Az északi falban egy kisméretű, számárhátíves záradéku szentségtartó fülke került elő, amely arra utal, hogy már az építéskor mellékoltárral számoltak. Hasonlóan számárhátívvel záródó, nagyobb méretű és gazdagabban tagolt keretelésű szentségtartó fülke került elő a szentély északi falában, közvetlenül a sekrestyeajtó mellett. Vele szemben egy befalazott, csúcsíves záradéku ülőfülke került feltárássra, de ennek nem volt faragott kőkerete.

1. A templom délkeletről

2. Falpillér festett rétegekőve

3. Falpillér festett rétegekőve

Újkori befalazásából viszont öt kvalitásos, XV. századi kőfaragvány került elő. A töredékek fél nyolcszög formájú falpillér rétegekőveinek és a boltozati bordák indításainak valószínűsíthetőek, így minden bizonnyal a szentély gótikus boltozatának maradványairól lehet szó (2–5. kép). Eredeti helyük meghatározását viszont nehezíti, hogy a 150 cm magasságig levert lábzetvakolatoknál a sarkokban ilyen elemek levésének nem láttuk nyomát. A közvetlenül a kő felületére felhordott, fehér meszelt alapra húzott vörös vonalak festékanyaga megegyezik a kerek ablak keretén talált maradványokkal. A templom feltöltésének kihordásakor előkerült egy kb. 80 cm hosszú, egyszer hornyolt borda, de sajnos minden festékréteg levált róla.

2000-ben falkutatást végeztünk, de a szentélyben nyitott szondákban értelmezhető kifestés nyoma nem került felszínre. Ezzel szemben a hajó északi falán több ponton

is találtunk fehér alapszínen vörössel festett, al secco technikájú falképnymokat, de feltárására akkor nem volt lehetőség. Csupán a diadalíven nyithattunk egy nagyobb kutatóablakot, ahol fehér alapmeszelésen az ívet keretező, párhuzamosan futó, vörös vonalazáshoz kapcsolódó, lilimos keretmustrát tártunk fel; a keretmustrát sablonok felhasználásával fehér alapmeszelésre al secco technikával festették, akárcsak az ülőfülkébe befalazott kőtöredékek felületén megtalált mustrákat. A diadalív falképének vörös pigmentjei és fehér meszelt alapra festésének módja megegyezésünk szerint megegyezik a kibontott köveken láthatókéval. A freskó technikával indított figurális ábrázolást hordozó vakolatréteg 1–1,5 cm vastag, vörösesbarna színű és finom szemcseszerkezetű, amely sok 1 mm nagyságú mészzemcsét tartalmaz.

A falképet fehér alapmeszelés hordozza, és 4 cm széles vörös szalagkeret övezi; nagy valószínűséggel Szent Mihályt ábrázolja (6. kép). A keret által határolt képmező mérete: 192×212 cm. Szent Mihály alakját részben bekarcolták a még nedves vakolatba. Az ívesen meghajló testű alak bal lábára nehezedik, jobbát térdben behajtja; jobb karját felemeli, és lándzsájával ledöfi a lábánál fekvő, de mára már felismerhetetlenné vált Sátánt. Bal keze elveszett, de a megmaradt részleteken

4. Falpillér festett rétegekőve

5. Falpillér festett rétegekőve

nem látható a mérleg maradványa, így a mozdulat arra enged következtetni, hogy baljával is a lándzsát markolta. Vállát majdnem fekete bélésű, vörös színű köpeny takarja. Köpenye alatt derekán meghúzott fegyverkabátot, alatta pedig hosszabb, cakkos végű láncvértet visel. Arcának csak kontúrja vehető ki, a nagyméretű sisak alatt az arcot szabadon hagyó láncvértet festett a mester. Mivel a dárdát tartó, felemelt jobb kéz felett egy, a köpeny sötét bélésével megegyező színű, lefele összetartó, csúcsban végződő íves forma látható, amit mi szárnyként értelmezhetünk, ezért véljük a figurát Szent Mihálynak. E nélkül akár Szent Györggyel is azonosíthatnánk az alakot.

A befalazásból kibontott, gótikus faragványokat először fehér, meszes alapozással kenték át, majd erre festették rá a vörös–szürke sávozást, végül pedig a fekete színű, változatos sablonmustrákat. Ezek színvilága tökéletesen egyezik a figurális ábrázolásával és a homlokzati töredékeivel, így joggal feltételezhetjük, hogy azokkal egy időben, közvetlenül a templom építését követően festették őket. Az öt megtisztított töredék közül négy hordoz értelmezhető festésréteget. Befoglaló méretük: 25×24×23 cm, 27×26×25 cm, 35×26×24 cm, 23×24×21 cm. Minden esetben a tagozatok élét széles vörös sávok határolják; ezen belül fekete színű, változatos, sohasem ismétlődő patronált mustrákkal töltötték ki a felületet. Található itt apró háromkaréjos motívum, amely pikkelyszerűen tölti ki a mezőt, de nagyméretű rozetta és halhólyagos, mérműre emlékeztető ornamentika is előbukkant a tisztítás során.

A megfigyelhető építészeti jelenségek és a véleményünk szerint ezzel egy időben készült kifestés alapján a templom

6. A diadalív Szent Mihály-ábrázolása

egyetlen periódusban, feltehetően a XV. század közepén még a Szécsi család itteni birtoklása idején épült.

A kompozíció, és a fegyverzet szinte azonos megjelenítése az almakeréki (Málánrav, Malmkrog) evangélikus templom 1450 körül keletkezett szárnyasoltárán, a bal oldali merev táblán ismert.

A fényképeket Mudrák Attila (1–4, 6) és Lángi József (5) készítette.

JEGYZETEK:

¹ Deschmann Alajos szerint első említése 1341, de adatának forrását nem közli. DESCHMANN 1990. 128.; DESCHMANN 1991a. 182–185. [az adat származási helye: Kiss 1988. I.: 326. Az 1341-ben előforduló *Chet* alak forrása: DHV 1941. 86. – a Csetfalvával történő azonosítás bizonytalanságairól: SEBESTYÁN 2010. 144. és 11. jegyzet. – szerk.]

² LEHOCZKY 1881/1882. III.: 194.